

1 Úvod

Za téma našeho experimentu jsme si vybraly hru. Experiment spočíval v pozorování dětské hry a v jejím následném zhodnocení a odprezentování v semináři. K praktické části náleží také část teoretická, která obnáší celkovou charakteristiku hry a její význam v jednotlivých vývojových stádiích.

2 Teoretická část

2.1 Hra

- Hra je činnost jednoho či více lidí, která nemusí mít konkrétní smysl, ale přitom má za cíl radost či relaxaci. Hry se hrají především pro zábavu, ale mohou také sloužit například ke vzdělávání. Rolí hry ve společnosti se zabývá věda zvaná ludologie.
- Hra má pro dítě mnohostranný význam, neboť vede k celkovému rozvoji osobnosti.

2.2 Druhovú specifika hry

- Mlád'ata – hra intenzivní pohyb: honění, dovádění, orientace na druhé
- Čím výše na „vývojovém“ žebříčku, tím orientace na neživé předměty – **symbolizace (něco představuje něco jiného)**
- Užití předmětů vázáno na:
 - manipulativní dovednosti
 - představivost
 - rozvoj kognitivních dovedností
 - jazyk (komunikaci)

2.3 Úloha jazyka

- Jazyk - sémiotická funkce - Piaget - spočívá ve schopnosti představovat si něco ("označovaný" předmět, událost, pojmové schéma atd.) prostřednictvím něčeho jiného, co "označuje" a co slouží jen této představě
- Utváří se na konci senzomotorického období
- jazyk utváří myšlení, tok myšlenek = konverzace se sebou samým, proto sémiotická funkce jazyka umožňuje symbolické myšlení a tudíž symbolizaci ve hře
- Sémantika: nauka o významu slov i delších sdělení
- Denotát = označované – kolo, jablko, žák

- Konotát = **asociace spojené s denotátem**

2.4 Význam hry

- Západní společnost – důraz na práci x činnosti pro potěšení (motivace slast = menší hodnota)
- Psychologie – důležité co přispívá ke zdraví jedince
- Allport: zdravý jedinec - pracovat, hrát si a milovat
- dětství – emoce ostřejší a intenzivnější kvalita – neopakovatelná fáze
- Dospělý má dávat najevo, že hra je hodnota sama o sobě (ne ztráta času!)
- Johan Huizinga (*Homo ludens*): pokles hravosti v západní civilizaci – znepokojivý (prezentace „sportování za odměnu“, přihlížení x aktivní účast)

2.5 Vývoj hry podle Doc. PhDr. Čačky

2.5.1 Kojenec (2 - 12 měsíců)

- Za předstupeň hry v tomto období můžeme považovat již „opakování si pro sebe“ (např. broukání, žvatláni). Ranou aktivitou je také interakční sociální hra (např. „paci-paci“).

2.5.2 Batole (1 - 3 roky)

- Batole s potěšením prozkoumává své okolí, při čemž se rozšiřuje jeho prostor pro hru.
- Projevuje se první forma „samostatné hry“ – experimentace („zvídavá manipulace s věcmi“). Její vyspělejší variantou je funkční hra, která slouží spíše k procvičování, následuje fikční hra (námětová), kdy předměty nabývají funkci znaků, symbolů či ikon. Nástup této hry je projevem rozvoje symbolického myšlení.

2.5.3 Předškolní věk (3- 6 let)

- Doba před nástupem do školy je „zlatým věkem dětské hry“, na rozdíl od práce je hra vždy činností symbolickou. Hra má účel „sama v sobě“ („hrát si“ nikoliv „tvořit“).
- Na přelomu období batole a předškolního věku nastupuje fáze „paralelních her“ realizovaných hraním „vedle sebe“. Teprve na konci předškolního období se vyskytuje „hra společná“, či soutěživá, či skupinová a kooperativní.

2.5.4 Dětství (6 - 12 let)

- Dětství je „věk her“, avšak lze pozorovat i postupný přechod od hry k zájmům. Zákaz hry je vždy vážným ohrožením duševní rovnováhy.
- Typy her
 - námětová
 - pohybová (role „ventilu“, rozvoj obratnosti)
 - dramatická výchova (posiluje sebeovládání a sebejistotu)

2.6 Dělení hry dle Fontany

- Senzomotorická hra (1 rok) – manipulace s předměty (do úst, házení, třesení)
- První předstírává hra (kolem 2. roku) – předměty užívány k obvyklému účelu, ale orientované na dítě
- Reorientace k objektům (1,5-2,5) předstírává hra zaměřena k druhým
- Náhražková předstírává hra (2-3 r) – předměty představují něco jiného
- Sociodramatická hra (5 let) – hra na maminku a tatínka
- Uvědomění rolí (6 let) – uděluje role jiným, plánuje
- Hry s pravidly (od 7) (např. sport – vzrůstá podíl soupeření, ztrácí „nevážnost“)

2.7 Hra a učení

- pro děti je učení vedlejší produkt hry
- Postupné spojování hry s „užitečností“ a odměnou (2-3 roky – hra s moukou, koláče nezajímají x pochvala za pomoc v domácnosti)
- základem je podnětné prostředí – dostupnost materiálů, bezpečných konstrukčních hraček, tvarů a barev
- Problém: ve výuce ubývá hry a odehrává se v umělém prostředí školní třídy (k úspěšnému učení je třeba vidět vztah mezi učivem a světem v němž má být prakticky použito)

Alternativní pedagogika: **Montessori** – výuka za pomoci speciálních názorných pomůcek – učitel/ka instruuje jak si s nimi hrát

2.8 Úkol učitele/ky

- nabídnout široké spektrum herních činností
- zahájení činností (ukázat „jak“)
- obměňování a rozvíjení činností
- rozvíjí rukodělné dovednosti (tužky, štětce, nůžky, konstrukční hračky)
- podpora verbalizace (co dělají, k čemu si myslí, že to povede apod.)
- pozorování – jak dítě třídí a přiřazuje (kategorizace), porovnává barvy, velikosti, tvary, rozpoznává tvary a symboly, identifikuje příčiny a účinky, užívá získané poznatky (transfer na nové situace)
- identifikace nápadností
- nabídnout široké spektrum herních činností

2.9 Sociální aspekty

- Pojmy: pohlaví, rod, rodová role, rodový stereotyp, gender
- Všechny kultury se dělí na biologické muže nebo ženy
- V každé kultuře je jiná náplň pojmů co to znamená „být mužem“, „být ženou“
- Všechny kultury se domnívají, že tyto jejich představy o náplni vyplývají z „přirozenosti“ a daností biologického těla („ženská práce“ žen z Bamendy)
- Gender je pružný, flexibilní a závisí na situaci, kontextu.
- Gender je viditelný jako suma vlastností (chování, způsob řeči, oblečení výběru témat ke konverzaci atd.)
- Gender je stále vidět pohlaví ne. Gender je preformativní – předváděný, vykonávaný v opakujících se aktech, činnostech.
- Děti nepoužívají anatomii jako kritérium pohlaví.
- Do 6-7mi let tvrdí, že chlapci se mohou stát dívkami a naopak, když si vyberou správná jména, oblečení, účes... a správné hračky.
- Děti jsou rodiči (muži nebo ženami) seznamovány s hračkami, které mají podporovat jejich „rodovou roli“
- Nesoulad dítěte s jeho rodovou rolí je trestán – sankce (nelibost, nesouhlas, odmítnutí, pokárání)

3 Praktická část

3.1 Základní údaje

- **Jméno pozorovaného dítěte:** Natálka
- **Čas:** 13:30 – 14:30
- **Prostředí:** dětský koutek na Poříčí
- **Další osoby:** maminka, bratr

3.2 Počáteční charakteristika

Rodina žije na venkově. Maminka je na mateřské dovolené, tatínek každý den do večera v práci. Natálka má nevidomého bratra (20 let). Je přizpůsobivá a družná, nemá problémy s novým prostředím.

3.3 Průběh hry

- **Jemná a hrubá motorika:** Předměty uchopuje hrabavým úchopem. Pohyb je v celku rovnovážný s občasnými zakolísáními.
- **Úroveň pohybové aktivity:** Neposedná
- **Pozornost dítěte:** Krátkodobá, odbíhala od jedné věci k druhé, ale předpokládáme, že důvodem bylo nové prostředí.
- **Verbální a neverbální projevy dítěte:** Neustále žvatlala, vše komentovala, usmívala se.
- **Použité předměty ve hře:** Pastelky, kelímek, knížky, skládačky, plyšáci, autíčka, dřevěné hračky, pouzdro. Seděla u stolečku se židličkou.
- **Téma hry:** Různé, rychle si střídalo.
- **Interakce s pozorovateli:** Všechny zúčastněné zapojovala do hry.
- **Uplatnění pravidel ve hře:** Hra byla bez pravidel.

3.4 Rozhovor s maminkou

- Podle maminky, je dítě ve srovnání s ostatními dětmi vývojově napřed.
- Její nejoblíbenější hračky jsou doktorská sada a knížky. Ráda maluje. Nehraje si moc s plyšáky. Je často v kontaktu s vrstevníky, ale spíš si hraje každý sám.
- Má výbornou vizuální paměť, pamatuje si i některá písmenka (avšak jen krátkodobě), ráda tancuje, jakmile slyší hudbu, je v pohybu. Počítá do dvou, někdy do tří. Je aktivní,

Veronika Bobková (322484) Jitka Mácová (322496) Pavlína Šošolíková (199419)

chvíli neposedí. Je zvyklá na zvířátka, ale má z nich respekt. Zkouší zpívat a hrát na klavír, kupodivu to není mlácení do klavíru, ale opravdové pokusy o tóny.

3.5 Shrnutí

Natálka je velice aktivní, upovídaná, veselá a usměvavá, snadno s námi spolupracovala. Její pozornost byla rozptýlená, ale myslíme si, že důvodem bylo mnoho nových hraček. Domníváme se, že je vývojově napřed, protože skládačky skládala s jistotou a s přesností, řekla nám z paměti několik básniček a také tak usuzujeme z rozhovoru s maminkou.

3.6 Reflexe Veroniky Bobkové

Téma hra bylo už od začátku velmi lákavé, avšak nakonec se ukázalo, že to není až taková sranda. Já osobně jsem si toto téma vybrala, protože bylo jedno z prvních, tudíž jsem věděla, že to budu mít brzy všechno za sebou. Získala jsem novou zkušenost a to, že ne vždy se vyplatí takto uvažovat.

Nejtěžší bylo podle mě sehnat nějaké dítě, se kterým bychom mohli pracovat. Sami jsme žádné neznaly a ne každá maminka je ochotná nám nějaké „půjčit“. Zvažovaly jsme různé školky a jiná výchovná zařízení, avšak to jsme nakonec zamítly. Ne, že bychom se tam bály jít, ale chyběly nám souhlasy rodičů a na jejich obstarání jsme neměly dostatek času. Jediný, kdo připadal v úvahu, byla malá Natálka (jediné dítě, které jsme znali všichni tři a která bydlela v Brně) jejíž maminku jsme pravidelně potkávaly, když doprovázela našeho nevidomého spolužáka do školy. Sebraly jsme odvalu a zeptaly se a náhodou měly štěstí, jelikož je paní Suchá velmi vstřícná. Druhý problém byl KDE. Po zvážení všech pro a proti a po spočítání, kolik času nám zbývá, se jediným řešením jevila fakulta. Přesněji druhé patro na Poříčí 30. Nakonec se toto nerodinné prostředí ukázalo jako poměrně dobré. Jediným nedostatkem snad bylo, že Natálku ovlivňovaly nové prostory a nové hračky. Zajímavé je, že ji vůbec netrápilo, že vedle ní někdo sedí a píše si nějaké poznámky, byla spontánní a hravá a ochotná nás zatáhnout do své činnosti. Spolupráce s Natálčinou maminkou proběhla bez problémů, můžu z její strany ocenit ochotu i čas, který nám věnovala. Nejdelší dobu jsme strávily nad následným sepsáním. Probíhalo to vcelku poklidně. Zapsaly jsme téměř každou myšlenku. Jelikož každá z nás má jiné kvality a jiné zkušenosti, báječně jsme se doplňovaly. Nakonec jsme vložily práci do ISU a čekaly na odpověď. Naštěstí byla naše práce přijata. Myslím, že bych to nepřežila, kdybych to musela psát znovu. To poslední, co nám zbývalo,

Veronika Bobková (322484) Jitka Mácová (322496) Pavlína Šošolíková (199419)

bylo rozdělit si role při prezentaci. Ochotně jsme každá přijala svůj úsek a čekaly na den D. Publikum naši práci přijalo, občas se zableskla v očích nuda. Avšak pro mě to byl úspěch, jelikož se nikdo netvářil jako kdybychom mu zkazily celý zbytek dne.

Když to všechno shrnu, byly jsme na toto téma tři. Někdo by mohl říct, že to je výborné. Víc lidí víc ví. Je možné, že je toto moudro pravdivé, avšak já si osobně myslím, že naši činnost nejlépe vystihují tato slova: Více času, lepší práce. A právě ten čas je to, čeho se nám dostávalo nejméně.

3.7 Reflexe Jitky Mácové

Naším úkolem bylo pozorovat hru dítěte. Oním dítětem byla Natálka, které v době experimentu byly dva roky a tři měsíce. Ačkoli doba byla v čase po obědě, kdy děti Natálčina věku většinou spávají, Natálka nejevila známky únavy a živě se věnovala hře s hračkami, které pro ni byly zcela nové.

Natálku jsem v té době znala už asi půl roku, jelikož její maminka dopravuje jejího nevidomého bratra, který společně s námi studuje speciální pedagogiku, na vyučovací hodiny a Natálku vodí s sebou. Z tohoto dlouhodobějšího pozorování i z pozorování Natálčiny hry soudím, že Natálka je velmi živé a aktivní dítě, skoro bych řekla, že až hyperaktivní. Chvilí nepostojí, neposedí, stále vyvíjí nějakou činnost, a když musí dlouho někde nečinně čekat, je nervózní a rozmrzelá a následně začíná zlobit, protože se nudí. I při hře neustále přebíhala od jedné činnosti k druhé, ale její maminka v tomto směru vypověděla, že si myslí, že toto střídání pozornosti bylo zapříčiněné právě tím, že hračky pro ni byly nové a chtěla si je všechny prohlédnout a vyzkoušet, doma prý dokáže udržet pozornost u jedné činnosti déle. Toto tvrzení se myslím i potvrdilo, když maminka vytáhla její vlastní hračky.

Natálka na mě celkově působila jako na svůj věk velmi chytrá holčička, jelikož její slovní zásoba se mi zdála poměrně široká (připisuji to dobrému vedení maminkou), tvořila již také gramaticky správné věty, ačkoli jí ještě často nebylo rozumět, což je ovšem v jejím věku ještě běžné. Také umí z paměti nějaké básničky, když před ní maminka otevřela obrázkovou knížku s básničkami, začala ukazovat na obrázek a následně povídat básničku, která k němu patřila. Krátkodobě si pamatuje i některá písmenka. Také má dobrou paměť na skládačky, u těch, které má doma dobře ví, kam který kousek patří.

Velmi ráda maluje a zapojuje do malování (a nejen do něj) všechny ostatní. Po mně chtěla, abych jí namalovala sluníčko, ona sama také malovala sluníčko, i když to v jejím

Veronika Bobková (322484) Jitka Mácová (322496) Pavlína Šošolíková (199419)

provedení zatím vypadalo pouze jako kruhová barevná čmáranice, ale já osobně si myslím, že se bude v malování rychle zlepšovat, protože ji to opravdu baví. Co mě překvapilo je, že si moc nehraje s plyšáky, ale má raději autíčka. Z jejích projevů při hře, jsem usoudila, že je to tak nejspíš proto, že plyšáci jsou statická věc, zatímco autíčka jezdí, a jak se mi celkově zdálo, ona má velmi ráda veškerý pohyb.

Naše pozorování pro mě bylo velmi přínosné, dozvěděla jsem se mnoho o projevech dítěte v batolecím věku při hře, avšak výsledky experimentu nemůžeme prohlásit za obecně platné, jelikož každé dítě je jiné, ale z hlediska průměru můžeme zařadit Natálku mezi děti mírně nadprůměrné.

3.8 Reflexe Pavlína Šošolíkové

Pro prezentaci dětské hry do semináře *Psychologie duševního vývoje* jsme si vybrali dvouletou Natálku. Pochází z plnohodnotné rodiny žijící na venkově. Má nevidomého staršího bratra, maminka je s ní na mateřské dovolené, tatínka vidí prakticky jen večer, protože je pracovně vytížený.

Natálka je velmi přátelská, vycpaná, veselá, upovídaná, ale i bystrá a vnímavá. Jako každá dívka v tomto věku si ráda hraje, víceméně se všemi hračkami.

Po domluvě s její maminkou jsme se sešli asi kolem jedné hodiny odpoledne na pedagogické fakultě, abychom mohli sledovat Natálčinu hru. Bylo nám ale sděleno, že Natálka nespala po obědě, je tedy zlobivá. Byly obavy, jestli si tedy bude ráda hrát a spolupracovat s námi. Po příchodu do dětského koutu se hned rozplynuli. Jakmile uviděla tu spoustu hraček, neváhala ani vteřinu si začít hrát. Nejdříve to byly pastelky a malování, potom plyšové hračky, různé skládačky, vláček, nakonec říkanky a poznávání zvířátek v knížkách, které jí s sebou vzala maminka. Ráda si prý ještě hraje s doktorskou sadou.

Po celou dobu hry nás poslouchala, spolupracovala a hrála si s námi. Byla trochu roztržitá, ale to bylo nejspíš zapříčiněno tím, že se ocitla v novém prostředí, s cizími lidmi a novými hračkami, které si chtěla všechny vyzkoušet.

Velmi mě překvapilo, že ve dvou letech byla schopná zazpívat písničky, povědět nějaké říkanky a bez otálení skládat skládačky.

4 Závěr

S výběrem tématu Hra jsme byly celkem spokojeny. Horší bylo, že jsme měli málo času na sehnání dítěte, lépe řečeno, s tím by nebyl zase takový problém, mateřskou školu máme kousek od fakulty, ale sehnat za pár dní souhlas od rodičů, že můžeme děti natáčet, což bylo pro náš experiment více než vhodné, je docela závažný problém. Naším štěstím bylo, že našeho nevidomého spolužáka doprovází na fakultu jeho maminka s malou Natálkou a že maminka souhlasila s tím, že si Natálku natočíme. Myslíme si, že naše pozorování, i následná prezentace, bylo poměrně úspěšné, zaznamenaly jsme i kladné ohlasy od ostatních studentů. I pro nás bylo pozorování přínosné, je to rozhodně cenná zkušenost a přínos pro naše následující studium. Z hlediska teoretického jsme se dozvěděly, že hra je velice důležitou činností, že pokud zakážeme dítěti si hrát, může to vést až k jeho neurotizaci. Také pro dospělého člověka je hra důležitou součástí jeho života, i když v poněkud jiné formě, než jak ji můžeme pozorovat u dětí, protože při ní dochází k odreagování. Proto bychom neměli podceňovat funkci hry v žádném věku.

5 Použitá literatura

Čačka, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. 80-7239-060-0.

Škubalová, Tereza. Re: Prezentace – doplnění k tématu Hra [elektronická pošta]. Message to: Veronika Bobková [cit. 2009-04-21]. Osobní komunikace.